

2009-10-25

Fulufjällets Forskarseminarium

30 september - 1 oktober 2010

Deltog gjorde, som vanligt, bl.a. Tjern Inga Wall. Representerade mig själv och i viss mån ”min fäbod Stenvallen där borta (pekar) på andra sidan dalgången”.

Årets forskarseminarium hade temat ”Gränsmarker och utmarker”. Som vanligt var vi en dag på skogsmuséet Lomkällan i Särna och en dag i [Fulufjällets naturum](#).

Den norske historieforskaren **Tore Vigerust** berättade om tidigare okända dokument från 1554 och framåt. De finns i ”Grensearkivet” i Oslo, arkivet är öppet endast efter skriftlig förfrågan.

Just vår del av nuvarande Sverige, Jämtland/Härjedalen och Särna - Idre socknar, tillhörde ju Norge fram till 1644. Det finns dokument från 1690-talet, protokoll, där bönder från båda sidor av den nya gränsen under ed vittnade om var gränsen gick. Där finns även detaljerade uppgifter om personer, gårdar och bruket av utmarken. Liknande uppgifter finns från tingsförhandlingar i samband med att man gick och märkte upp gränsen från Svinesund till Finnmark 1733-1750. Lokalbefolkningen på båda sidor om riksgränsen fick, även nu under ed, återigen beskriva gränsen och gränsmarkernas användning. De lämnade helt identiska uppgifter från båda sidor.

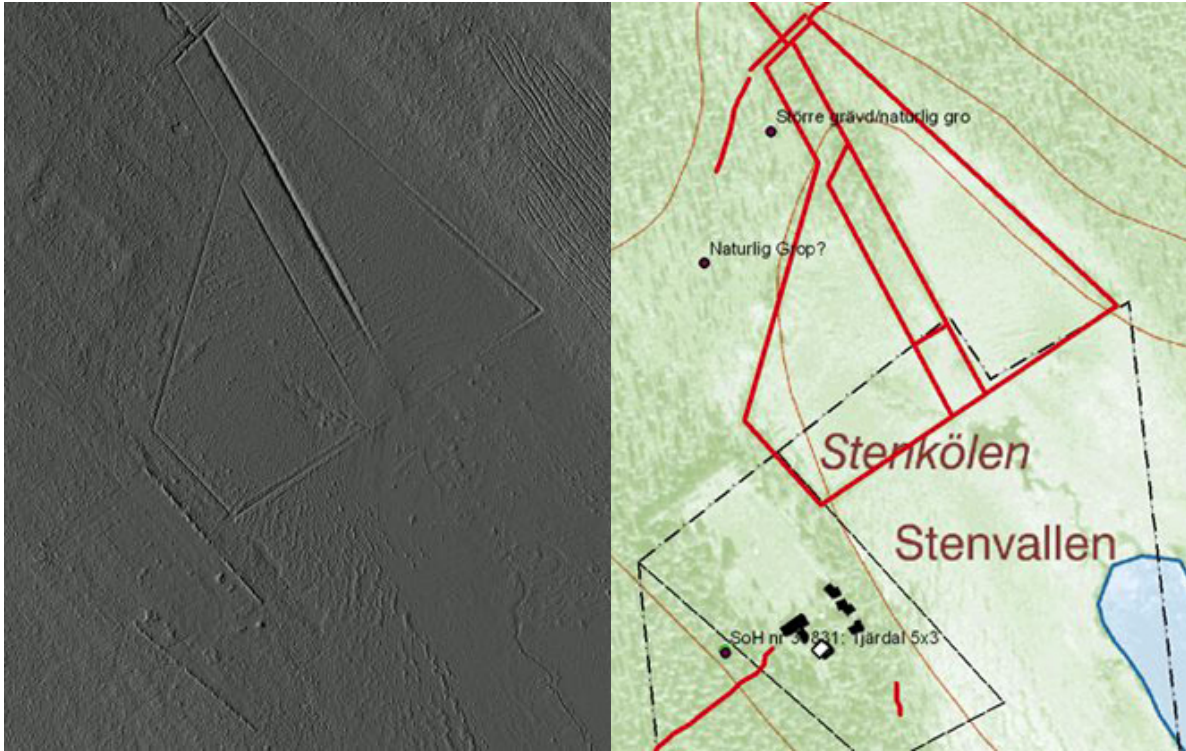
Där kan det finnas uppgifter även om utmarksbetet.

Tore har även skrivit av och tolkat äldre dokument, t.ex. skrev kung Magnus Eriksson år 1355 till alla i Østerdalen (dit vi då räknades) att de som ville ”tillegna sig Hormundavannet og Fuludalsskogen” hade att bege sig till Oslo för att framställa sina anspråk. Från 1358 finns ett långt dokument där det i punkt 7 står ungefär att man fick ”nyttja allmänningar och fiskevatten som lagboken säger”. Vilken lagbok, undrar då den ovetande. Jo, det har Tore full koll på. Det finns en chans att det där kan stå något som kan tolkas som bestämmelser om lötesrätten. Vi får väl se om Tore kan vaska fram något av värde för dagens fäbodbrukare.

Arkeolog **Susanne Pettersson** som deltagit i utgrävningarna av sätrar i Gråfjällprojektet arbetar nu med dokumentation av fäbodar/setrar i Vestfold. Vestfold, Norges minsta fylke, är ett av de bördigaste jordbruksområdena i Norge och många ifrågasätter att det överhuvud taget funnits fäbodar där. Men 1850 fanns där 531 gårdar med sätrar, en salig blandning av långfäbod, hemfäbod, helfäbod, halvfäbod, åkerfäbod, slätterfäbod, enfäbod och flerfäbod. I dag finns ett fåtal återuppbyggda turistfäbodar.

Arkeolog **Benedict Alexander** från Kulturmiljöenheten på Lst Dalarna berättade om laserscanning av mark från flyg. Det är på gång en ny nationell höjddatabas som scannas av Lantmäteriet. Här i Särna - Idre har Besparingsskogarna kostat på scanning av markerna. Man kan räkna träden... Men med hjälp av speciella program kan man ”ta bort” träd och vegetation för att se nivåskillnader i marken. Då framträder enormt mycket intressanta saker! Förutom att man kan se om ett område ”råkat ut för en liten markberedning” så ser man odlingsrösen, diken, gamla vägar och stigar, fångstgropar, gamla odlingsytor, husgrunder osv osv. I specialprogrammet kan man vända och vrida på ”bilderna” så man får olika sorts vyer och ljussättningar. Det är jättespännande! På de bilder jag fick från Benedict syns till och med en vedhög...

Rapporten [”Laserskanning från flyg och fornlämningar i skog”](#) kan du läsa här!

På laserscanningen av min fäbod framträder dikena ute på myren, 225 meter stenmurar, hus och stora stenar. Och skogen på andra sidan myren har uppenbart "råkat ut för en liten markberedning" :-)

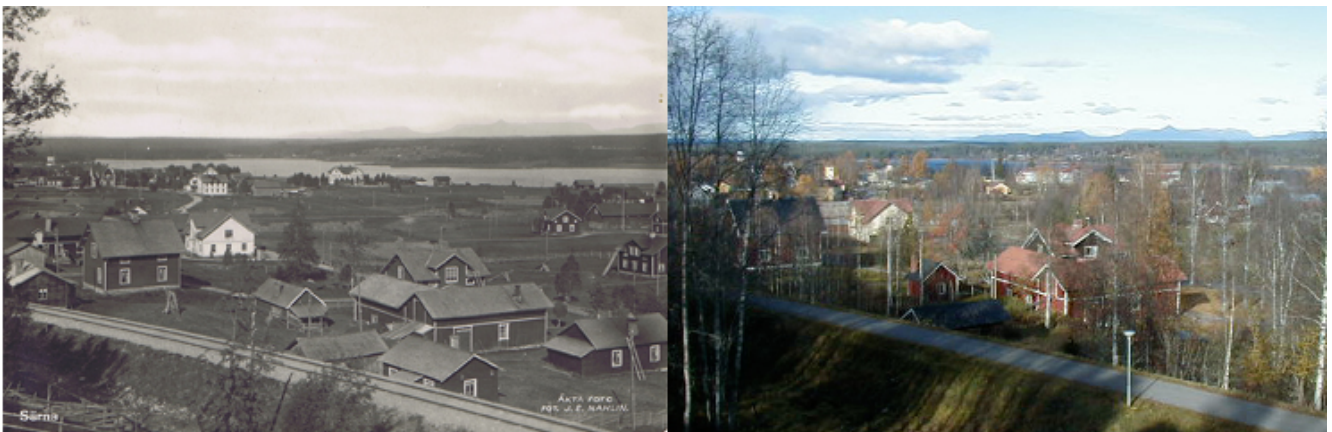
Oskar Puschmann från [Norsk institutt for skog og landskap](http://www.norsk-institutt-for-skog-og-landskap.no) Talade om "Kulturlandskapet i förändring". Som underlag hade han gamla bilder av fotograf Axel Lindal som var verksam först i Sverige och sedan i Norge i början av 1900-talet. De gamla motiven har letats upp och fotograferats i dag. Där syns tydligt hur "handarbetslandskapet" försvunnit och igenväxningen breder ut sig. Oskar menade att Norge började växa igen när tv-serien Dynastin kom 1982. Då började folk sitta framför tv:n i stället för att besöka varandra och bruka slåtterängar. Vissa politiker anser att norskt lantbruk ska läggas ner, det finns billigt kött att köpa från Argentina. Politikern i fråga föräddades ett schackspel - utan bönder....

Kustlandskapet visas fram som ett naturlandskap, det är en basresurs i reselivet. Dock är nu Hurtigruttens ledning mycket bekymrad, deras passagerare/kunder tycker inte att igenväxande ödebygder är vackra att titta på.

Kan det faktiskt var så att det levande jordbruket fäbodbruket, småjordbruket, fjälljordbruket och utmarkens utnyttjande är en förutsättning för att behålla och utveckla turismen i ett område? Vissa politiker tycker att turismen ska rädda det traditionella fäbodbruket, men tänk om det är tvärt om!?

Landskapet vill och ska förändra sig, men vi kan försöka bestämma hur det förändras!

På www.tilbakeblikk.no kan man ta del av en del bilder som visar på sentida förändringar i landskapet. Oskar visade även en tankeväckande bok, "Tilbakeblikk i norske landskap i endring" ISBN 82-529-3049-2.

Oskar inspirerade mig till att leta fram ett vykort från 1930 och försöka ta en ny bild från samma ställe 80 år senare. Det var inte så lätt...

Uno Skog från Länsstyrelsen pratade om "Rara arter kring fäbodar och dess utmarker". Inledde med att berätta om då han var på en exkursion i Transtrandsfjällen och där var riktig urskog, inga spår efter något brukande, bara den vilda otämjda naturen. Lite högre upp trampade de i färsk koskit...

På våra fäbodar finns en rik mångfald av rara och rödlistade arter, men inte mycket är inventerat så kunskaperna om de stora sammanhangen är inte särskilt stora. Nu finns det många olika åtgärdsprogram för enstaka arter, t.ex. fingersvampar, diverse skalbaggar och arter på "kulturskapad död ved" dvs staketstolpar, hässjevirke, gamla lador och annat som inte längre nyskapas.

Och så en glimt av byråkratin: EU har fridlyst alla lummerarter för 10 år sedan. Men i Sverige får man plocka fritt "för husbehov på egen mark", frågar man annan markägare så är det ok också.

Uno rekommenderar [Artportalen](#) som är en oberoende samlingsplats för fynd av arter.

Lisa Öberg, doktorand - Trädgränsernas dynamik i Jämtland, berättade om våra gamla träd. Det äldsta kända nu levande trädet är minst 9.500 år gammalt. läs mer [om Old Tjikko och Old Rasmus](#).

Förra gången Lisa var här pratade hon bl.a. om trädgränsens radikala höjning under 1900-talet. Jag ställde då frågan om hon funderat på hur det förhöll sig med tidigare påverkan av de fritt betande kreaturen, för 135 år sedan fanns det 3.600 betande mular i sockenen. Det var uppenbarligen en besvärlig fråga och jag fick inget svar. Avstod från att plåga henne med frågan i år.

Som vanligt var det ett givande seminarium med många kända ansikten från när och fjärran. Bland de ca 50 i publiken var det faktiskt ca 2 stycken som deltog för första gången.

Tjern Inga Wall
[webmaster\(a\)fabod.nu](mailto:webmaster(a)fabod.nu)